

Հայկուհի Մարտիկյան

Երևանի կայսզորի զինվորական դատախազության դատախազ

ՀԱՆՑԱՆՔ ԿԱՏԱՐԱԾ ԼԻՆԵԼՈՒ ԳՆՄԻՉԱԿԱՆՈՐԵՆ ԾԱԳԱԾ ՀԻՄՆԱՎՈՐ ԿԱՍԿԱԾԻ ՀԻՄՔՈՎ ՁԵՐԲԱԿԱԼՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ²

Համառոտագիր

Հոդվածում քննարկվում է հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում անձի ձերբակալման հիմքերի, դատավարական կարգի և առանձնահատկությունների առնչությամբ որոշ հիմնախնդիրներ, մասնավորապես՝ այդ հիմքով անձին ձերբակալելու բացարձակ հնարավորությունը մինչև քրեական վարույթ նախաձեռնելը:

Քննարկման առարկա է դարձվել նաև *in flagranti delicto* (անձին ենթադրյալ հանցագործությունը կատարելու պահին (տաք հետքերով) բռնելու) սկզբունքը, արդյունքում՝ հեղինակը հետևության է հանգել, որ ՀՀ քրեական դատավարության գործող օրենսգրքում անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության առավել լայն դեպքերի շրջանակ է սահմանվում, քան տվյալ իրավական տերմինի բուն էությունն է:

Վերլուծվում է նաև ձևավորված այն պրակտիկան, որի համաձայն՝ հետաքննության մարմնի աշխատակցի՝ հանցանքի կատարումը վկայող փաստի անմիջական ընկալումը բացառիկ իրավասությամբ պայմանավորում է անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով անձի ձերբակալումը:

Քննարկվում են նաև դատավարական լուծում պահանջող այն դեպքերը, երբ վարույթն իրականացնող մարմինը հետաքննության մարմնի աշխատակիցների օժանդակությամբ իրականացնում է որևէ ապացուցողական գործողություն և հայտնաբերում է տվյալ վարույթի առարկան կազմող ենթադրյալ հանցանքին վերաբերող իրեղեն կամ այլ ապացույց:

Հեղինակը եզրահանգում է, որ ձևավորված պրակտիկայի պայմաններում թերևս միակ լուծումը ձերբակալման նոր հիմք նախատեսելն է:

Հիմնաբառեր - դատավարական հարկադրանքի միջոց, ձերբակալում, ձերբակալման հիմքեր, անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկած

² Հոդվածը ներկայացվել է 04.03.2024 թ., գրախոսվել է 30.10.2024 թ.:

Ներածություն

Հայաստանի Հանրապետությունում մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների հարգումն ու պաշտպանությունը հանրային իշխանության պարտականություններն են: Սահմանադրական այս դրույթը հիմք է հանդիսացել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում որպես նպատակ արձանագրել անձի իրավունքների և ազատությունների երաշխավորման վրա հիմնված՝ ենթադրյալ հանցանքների վերաբերյալ վարույթի իրականացման արդյունավետ կարգի սահմանումը: Սահմանված նպատակի հիմքում, իհարկե, հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռված պաշտպանությունն է, որը նույն օրենսգրքում իր օրենսդրական ամրագրումը ստացել է վարույթի հանրայնության սկզբունքի շրջանակներում:

Դատավարական հարկադրանքի միջոցները էապես սահմանափակում են անձանց իրավունքներն ու ազատությունները: Այս է պատճառը, որ քրեական օրենսդրության սահմանված նպատակի իրականացմանը հետամուտ լինելով՝ միաժամանակ սահմանվել է անձի իրավունքները սահմանափակող դատավարական հարկադրանքի միջոցների շրջանակը և դրանց կիրառման իրավաչափությունն ապահովող երաշխիքները: Մի կողմից անձի նկատմամբ հարկադրանքի միջոցների ընտրությունը պայմանավորված է քրեական դատավարության խնդիրների լուծման պատշաճ հնարավորություն ապահովելու անհրաժեշտությամբ, մյուս կողմից՝ դա հակասում է իր իրավունքների և ազատությունների սահմանափակում թույլ չտալու անձի շահագրգռվածությանը: Այս տարբերությունները ստիպում են փնտրել փոխզիջումային լուծումներ՝ քրեական դատավարությունում անձի, հասարակության և պետության շահերի հավասարակշռված պաշտպանություն ապահովելու նպատակով³:

Ի ապահովումն հատկապես իրավունքի սահմանափակման համաչափության՝ գործող քրեական դատավարության օրենսգրքի դեռևս հայեցակարգային ուղղությունների առնչությամբ քննարկումներում⁴ դիտակետում է եղել անձի նկատմամբ կիրառվող հարկադրանքի միջոցների, այդ թվում՝ ձերբակալման ինստիտուտի վերանայումը:

Քրեական դատավարության իրավունքի տեսության մեջ մշտապես ուշադրության կենտրոնում է եղել դատավարական հարկադրանքի միջոցների ուսումնասիրությունը, սակայն գործող դատավարության օրենսգրքի իրավակարգավորումները պահանջում են գիտական նոր հետազոտություն:

ՀՀ քրեական դատավարության գործող օրենսգրքով փորձ է արվել հիմնովին վերանայել ձերբակալման հիմքերը և ընթացակարգերը: Որոշ հիմնախնդիրների կապակցությամբ առաջարկվող լուծումները առանձին ղեպքերում ստեղծում են

³ Мельников В. Ю., Обеспечение прав граждан в ходе досудебного производства. М., 2006, с. 4.

⁴ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգը հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 10-ի թիվ 9 արձանագրությամբ

կիրառության տեսանկյունից խոչընդոտներ: Այս առումով հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալման հնարավորությունների վերաբերյալ որոշ հիմնահարցերը շարունակում են խնդրահարույց մնալ:

Հետազոտության նպատակը հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալման համակարգային ուսումնասիրությունն ու վերլուծությունն է, գործնականում առաջացող հնարավոր խնդիրների վերհանումը, որը թույլ կտա բոլորովին այլ լույսի ներքո քննարկել դրանց վերահիմաստավորման անհրաժեշտությունը, իսկ հետազոտության իրավական և փորձառական հիմք են հանդիսացել նշված հիմքով ձերբակալմանն առնչվող ՀՀ և այլ պետությունների նորմատիվ իրավական ակտերը, այդ թվում՝ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի հետազոտության առարկային վերաբերելի որոշ դատական ակտեր:

Ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունքը

ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի անձնական ազատության իրավունք: Ոչ ոք չի կարող անձնական ազատությունից զրկվել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով:

Հիշյալ իրավունքի ինչպես ներպետական, այնպես էլ միջազգային իրավական հիմքերի վերլուծությունը վկայում է դրա առանցքային նշանակության մասին:

Այսպես, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 1-ին հոդվածում համապարփակ ներկայացված է նշված իրավունքը.

«Բոլոր մարդիկ ծնվում են ազատ և հավասար իրենց արժանապատվությամբ և իրավունքներով»:

Մեկ այլ միջազգային փաստաթղթում՝ Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 9-րդ հոդվածի 1-ին կետում, մարդու ազատության ու անձեռնմխելիության իրավունքը ներկայացված է հետևյալ բնորոշմամբ.

«Յուրաքանչյուր մարդ ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել քմահաճ կերպով ձերբակալման կամ կալանքի տակ պահվելու: Ոչ ոք չպետք է զրկվի ազատությունից այլ կերպ, քան այնպիսի հիմքերով և այնպիսի ընթացակարգին համապատասխան, որոնք սահմանված են օրենքով»:

Ազատության սահմաններին է նվիրված նաև Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի «Ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք» վերտառությամբ 5-րդ հոդվածը, որը Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի համար սկզբնաղբյուր է հանդիսացել:

Համահունչ լինելով միջազգային փաստաթղթերում ամրագրված կարգավորումներին՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսդրության սկզբունքներում համանմանորեն ամրագրվել է անձի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունքը⁵:

1. Ձերբակալումը՝ որպես դատավարական հարկադրանքի միջոց

Ձերբակալման կիրառմամբ անձին ազատությունից զրկելու հետ կապված հարցերը, այդ թվում՝ ձերբակալման տեսակները, յուրաքանչյուրի կիրառման հիմքերն ու նպատակները, դատավարական կարգը, իրավաչափության պայմանները, ինչպես նաև ձերբակալվածի իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման երաշխիքները, կանոնակարգված են ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի «Ձերբակալումը» վերտառությամբ 13-րդ գլխում:

«Ձերբակալման» հասկացությունը

«Ձերբակալումը հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածով կամ մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու նպատակով անձնական ազատության իրավունքի սահմանափակումն է՝ առանց դատարանի որոշման»⁶:

Այսպես է բնորոշում գործող քրեական դատավարության օրենսգիրքը ձերբակալում հարկադրանքի միջոցը: Հարկ է նկատել, սակայն, որ նշված ձևակերպումը, արտացոլում է միայն նույն օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասում թվարկած ձերբակալման տեսակները, իսկ Սահմանադրության՝ վերը մեջբերված 27-րդ հոդվածը փակ շրջանակում թվարկում է այն դեպքերը, որոնց հիման վրա օրենքը կարող է նախատեսել ազատությունից զրկում և այդ թվում միայն հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի կամ մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու նպատակով ձերբակալման հիմքերը չեն ամրագրված:

Ձերբակալման տեսակները

Օրենքը կարող է նախատեսել ազատությունից զրկում միայն Սահմանադրությամբ նախատեսված կոնկրետ դեպքերում: Դա է պահանջում Սահմանադրության 27-րդ հոդվածը: Վիճարկման առարկա չի կարող լինել այն, որ մարդու անձնական ազատության և անձեռնմխելիության իրավունքի կարևորագույն երաշխիքը Սահմանադրությունը համարում է օրենքը, որով պետք է սահմանվեն և որին համապատասխան պետք է իրականացվեն մարդուն ազատությունից զրկելու դեպքերը և ընթացակարգը: Իրավաբանական գրականության մեջ անձին ազատությունից զրկելու հիմքերը բնորոշվում են նաև որպես անձի ազատության սկզբունքից բացառություններ:

⁵ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 18-րդ հոդված

⁶ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 44-րդ կետ

Ոչ որ չի կարող անձնական ազատությունից զրկվել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

- 1) *անձին իրավասու դատարանը դատապարտել է հանցանք կատարելու համար,*
- 2) *դատարանի իրավաչափ կարգադրությանը չենթարկվելու համար չկատարելը,*
- 3) *օրենքով սահմանված որոշակի պարտականության կատարումն ապահովելու նպատակով,*
- 4) *անձին իրավասու մարմին ներկայացնելու նպատակով, երբ առկա է նրա կողմից հանցանք կատարած լինելու հիմնավոր կասկած, կամ երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է հանցանքի կատարումը կամ դա կատարելուց հետո անձի փախուստը կանխելու նպատակով,*
- 5) *անչտահասակին դատփարակչական հսկողության հանձնելու կամ իրավասու մարմին ներկայացնելու նպատակով,*
- 6) *հանրության համար վտանգավոր վարակիչ հիվանդությունների տարածումը, ինչպես նաև հոգեկան խանգարում ունեցող, հարբեցող կամ թմրամոլ անձանցից բխող վտանգը կանխելու նպատակով,*
- 7) *անձի անօրինական մուտքը Հայաստանի Հանրապետություն կանխելու կամ անձին արտաքսելու կամ այլ պետության հանձնելու նպատակով⁷:*

Անդրադառնալով գործող քրեական դատավարության օրենսգրքի կարգավորումներին՝ առանձնացվում է ձերբակալման երեք տեսակ.

- 1) *հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում,*
- 2) *ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու համար,*
- 3) *խափանման միջոցի պայմանները խախտած մեղադրյալի նկատմամբ:*

Հատկանշական է, որ դեռևս նույն օրենսգրքի նախագծի⁸ տարբերակում որպես ձերբակալման տեսակ էր նախատեսվել նաև վարույթի մասնավոր մասնակիցների (բացառությամբ պաշտպանի և լիազոր ներկայացուցչի), ինչպես նաև փորձագետի, թարգմանչի, վկայի՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված պարտականությունների կատարումն ապահովելու համար կարճաժամկետ ձերբակալումը: Նշված հիմքը քննադատությունների բախվելուց հետո, ի վերջո, տեղ չի գտել ձերբակալման տեսակների շարքում, սակայն տեղին է փաստել, որ օրենսգրքում ձերբակալման նման հիմք նախատեսելը լիովին համապատասխանում է անձին ազատությունից զրկելու թե՛ միջազգային չափանիշներին և թե՛ ներպետական չափանիշներին՝ ելնելով նաև վերոնշյալ անձանց արգելանքի վերցնելու դատավարական անհրաժեշտությունից:

⁷ ՀՀ սահմանադրության 27-րդ հոդված

⁸ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագիծ, <https://www.e-draft.am/projects/2085/justification>

Հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալումը

2021 թվականի մայիսի 5-ին ընդունված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 2022 թվականի հունիսի 1-ից գործողության մեջ դրվելուց հետո օրենքի միատեսակ կիրառության բացակայության պայմաններում իրավակիրառ մարմինը բախվել է լուրջ իրավական խոչընդոտների: Դատական պրակտիկան ընթացել է երկու ուղղությամբ. ըստ առաջին տեսակետի՝ անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով անձը կարող է ձերբակալվել միայն քրեական վարույթ նախաձեռնելուց առաջ, իսկ երկրորդ տեսակետի համաձայն՝ քրեական վարույթ նախաձեռնելուց հետո ևս անձը կարող է անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալվել: Մինչև վերջերս բացակայում էր ձերբակալման նշված հիմքերի կիրառման միատեսակ պրակտիկան, ինչին փորձ է արվել վերջ դնել ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի հակակոռուպցիոն պալատի 2024 թվականի հունվարի 18-ի որոշմամբ:

Մեջբերված որոշումը ուղենշել է խնդրո առարկա հիմքով անձին ձերբակալելու հնարավորության սահմանները, ինչը, սակայն, չի բացառում կիրառման տեսանկյունից խնդրահարույց իրավիճակների առկայությունը:

Հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկած

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի բազմաթիվ հոդվածներում կարող ենք հանդիպել «հիմնավոր կասկած» կամ «ողջամիտ կասկած» հասկացություններին⁹: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը հանցանք կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի շեմը փորձ է արել սահմանազձել մի շարք որոշումներում¹⁰:

Անձի կողմից հանցանք կատարելու փաստական տվյալների ծավալը կանխորոշում է կասկածի շեմը, որով պայմանավորված կարող է փոխվել ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի դատավարական կարգավիճակը: Հիմնավոր կասկած չափորոշիչը փաստերի և տեղեկությունների ամբողջությունն է, որոնք թույլ են

⁹ Հարկ է նկատել, որ նշված «probable cause» չափորոշիչը կիրառելի է նաև ապացուցողական գործողությունների ժամանակ, օրինակ՝ բնակարանի խուզարկության, հաղորդակցությունների վերահսկման թույլտվությունների հիմնավորման համար:

¹⁰ Տե՛ս «Գուսինսկին ընդդեմ Ռուսաստանի» (Gusinskiy v. Russia) գործով 2004 թվականի մայիսի 19-ի վճիռը, գանգատ թիվ 70276/01, կետ 53, «Կ. Ֆ.-ն ընդդեմ Գերմանիայի» (K. F. v. Germany) գործով 1997 թվականի նոյեմբերի 27-ի վճիռը, գանգատ թիվ 144/1996/765/962, կետ 57, «Մյուրեյն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության» (Murray v. The United Kingdom) գործով 1994 թվականի հոկտեմբերի 28-ի վճիռը, գանգատ թիվ 14310/88, կետ 56, «Վլոչն ընդդեմ Լեհաստանի» (Wloch v. Poland) գործով 2000 թվականի հոկտեմբերի 19-ի վճիռը, գանգատ թիվ 27785/95, կետ 109, «Խաչատրյանը և այլք ընդդեմ Հայաստանի» գործով 2012 թվականի նոյեմբերի 27-ի վճիռը, գանգատ թիվ 23978/06, կետ 136:

տալիս կողմնակի դիտորդին ողջամտորեն կարծելու, որ հավանական է հանցանքի բացահայտման համար անհրաժեշտ ապացույցների գոյությունը¹¹:

Վերոգրյալից հետևում է, որ հիմնավոր կասկածը անձի հանցանքին առնչություն ունենալու ապացուցման չափորոշիչ է, որը գործում է նաև ձերբակալումը հիմնավորելիս, ենթադրում է իրականությանը համարժեք «կարծիք», և այդ կարծիքի առկայության լեզվատիմությունը փաստող որոշակի տեղեկություններ:

Ուշադրության է արժանի, որ դեռևս նախորդ քրեական օրենսդրության գործողության պայմաններում ընդունված այն մոտեցումը, համաձայն որի՝ հանցանք կատարած լինելու կասկածանքի նվազագույն աստիճանն անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով անձին ձերբակալելն է, շարունակում է պահպանել իր արդիականությունը: Գործող քրեական դատավարության օրենսգիրքը թեև հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած կասկածին վերապահել է հիմնավոր լինելու որակական պահանջով, սակայն, կարծում ենք, որ քրեական հետապնդում իրականացնելու համար բավարար և կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու համար նախատեսված կասկածի շեմը չի կարող նույնացվել: Այս մասին դիրքորոշում է արտահայտել նաև ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր 2009 թվականի սեպտեմբերի 12-ի ՍԴՈ-827 որոշմամբ՝ մասնավորապես ընդգծելով, որ հանցագործություն կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի բավարար աստիճանը ձերբակալման դեպքում ավելի ցածր է, քան կալանավորման:

Հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում անձի ձերբակալման հիմքերը

Անձը հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում կարող է ձերբակալվել, եթե՝

- 1) *նա բռնվել է ենթադրյալ հանցանքը կատարելիս կամ այն կատարելուց անմիջապես հետո,*
- 2) *սկանստեսն ուղղակի մատնանշում է տվյալ անձին՝ որպես քրեական օրենքով նախատեսված արարքը կատարողի,*
- 3) *տվյալ անձի կամ նրա հագուստի կամ նրա կողմից օգտագործվող այլ իրերի վրա, նրա մոտ կամ նրա բնակարանում, ներառյալ տրանսպորտային միջոցում, հայտնաբերվել են քրեական օրենքով նախատեսված արարքի կատարմանը նրա առնչությունը վկայող բացահայտ հետքեր,*
- 4) *առկա են հանցանքի կատարմանը անձի առնչությունը հաստատող այլ հիմքեր, և միաժամանակ նա դեպքի վայրից կամ քրեական վարույթն իրականացնող մարմնից թաքնվելու փորձ է կատարել կամ չունի բնակության մշտական վայր, կամ նրա ինքնությունը պարզված չէ:*

¹¹ «Ֆոկսը, Քեմբլին ու Հարթլին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության» (Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom) գործով 1990 թվականի օգոստոսի 30-ի վճռում, զանգառներ թիվ 12244/86, 12245/86, 12383/86, կետ 40:

2. Հանցագործության կանխման և խափանման *in flagranti delicto* իրավական սկզբունքը

2024 թվականի հունվարի 18-ի որոշմամբ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանն իրավական դիրքորոշում է արտահայտել այն մասին, որ. «(...) անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում ձերբակալման ինստիտուտի հիմքում դրված է հանցագործության կանխման և խափանման *in flagranti delicto* (անձին ենթադրյալ հանցագործությունը կատարելու պահին (տաք հետքերով) բռնելու) սկզբունքը: (...) Ձերբակալման տվյալ տեսակի առանձնահատկությունը նաև նրանում է, որ այն, որպես կանոն, կիրառվում է մինչև քրեական վարույթ նախաձեռնելը, և հենց ձերբակալման փաստն էլ դառնում է քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթը (...)»:

In flagranti (flagrante) delicto իրավական տերմինը թարգմանաբար նշանակում է «անձը բռնվել է հանցանք կատարելու պահին¹²»: Այն կարող ենք համապատասխանեցնել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածում թվարկված՝ անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալման դեպքերից միայն մեկին՝ նույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետին, այն է՝ անձը բռնվել է ենթադրյալ հանցանքը կատարելիս կամ այն կատարելուց անմիջապես հետո:

Օրենսդիրը հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմք է սահմանում նաև, եթե ականատեսն ուղղակի մատնանշում է տվյալ անձին որպես քրեական օրենքով նախատեսված արարքը կատարողի, կամ եթե տվյալ անձի կամ նրա հագուստի կամ նրա կողմից օգտագործվող այլ իրերի վրա, նրա մոտ կամ նրա բնակարանում, ներառյալ տրանսպորտային միջոցում հայտնաբերվել են քրեական օրենքով նախատեսված արարքի կատարմանը նրա առնչությունը վկայող բացահայտ հետքեր, ինչպես նաև, եթե առկա են հանցանքի կատարմանը անձի առնչությունը հաստատող այլ հիմքեր, և միաժամանակ նա դեպքի վայրից կամ քրեական վարույթն իրականացնող մարմնից թաքնվելու փորձ է կատարել կամ չունի բնակության մշտական վայր, կամ նրա ինքնությունը պարզված չէ:

Վերոգրյալը թույլ է տալիս եզրակացնելու, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածը անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության առավել լայն դեպքերի շրջանակ է սահմանում, քան տվյալ իրավական տերմինի բուն էությունն է:

Նման տեսակետը, իհարկե, կորցնում է իր ակտուալությունը ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշման պայմաններում, սակայն կարծում ենք, որ համանման մեկնաբանությունը համապատասխանում է քրեական դատավարության օրենսդրությանը և քրեադատավարական մի շարք փոփոխությունների հետ մեկտեղ կարող էր ապահովել սահուն անցում դատավարական նոր իրողության:

Հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի

¹² https://www.oed.com/dictionary/in-flagrante-delicto_adv

հիմքով անձին ձերբակալելու հիմքի կիրառումը սահմանափակվում է նաև այն առումով, որ որոշ հանցանքների դեպքում թե՛ տեսականորեն և՛ թե գործնականում բացառվում է այդ հիմքով ձերբակալումը:

Խոսքը հատկապես վերաբերում է նյութական հանցակազմերին, երբ վրա հասնող հետևանքը օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշ է և պահանջվում է որոշակի ժամանակ այդ հետևանքի վրա հասնելու համար: Դիտարկենք ինքնասպանության հասցնելու հանցակազմը. այս դեպքում հանցակազմի օբյեկտիվ կողմը կազմող գործողությունները կարող են անմիջապես չնախորդել ինքնասպանությանը: Օրինակ՝ երբ հանցավորի գործողությունները՝ սպառնալիքը, դաժան վերաբերմունքը կամ անձնական արժանապատվությունը նվաստացնելը, արտահայտվում են ոչ թե մեկանգամյա դրսևորման ձևով, այլ կրում են պարբերաբար բնույթ՝ տուժողին հասցնելով աստիճանաբար, երկարատև հոգեճնշող վիճակի, որի ազդեցությամբ վերջինը դիմում է ինքնասպանության: Քննարկվող հանցանքի հատկանիշներով քրեական վարույթ նախաձեռնելուց հետո, ընդ որում՝ վարույթ նախաձեռնելուց կարճ ժամանակ անց, կարող են փաստական տվյալներ ձեռք բերվել այդ հանցանքը կոնկրետ անձի կողմից կատարելու վերաբերյալ¹³, և ակնհայտ է, որ վարույթն իրականացնող մարմինը լրացուցիչ ապացուցողական գործողություններով, որոնց կատարման համար նույնպես պահանջվում է ժամանակ, լրացնում է անձին մեղսագրվող արարքի փաստակազմը՝ ապահովելով քրեական հետապնդում հարուցելու շեմը, քրեական հետապնդում է հարուցվում և կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու նպատակով անձին ձերբակալելու մասին որոշում է կայացվում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի հիմքով, այն է՝ ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու համար:

Վերոգրյալից հետևում է, որ քրեական վարույթ նախաձեռնելուց հետո կոնկրետ անձի կողմից հանցանքի կատարումը վկայող փաստերի հավաքմանն ուղղված վարույթային գործողությունները կատարվում են նույն անհապաղությամբ, ինչ անձին անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալելու դեպքում, սակայն այն տարբերությամբ, որ հանցանքի մեջ կասկածվող անձը չունի որևէ դատավարական կարգավիճակ, և վարույթն իրականացնող մարմնի համար ստեղծվում են խոչընդոտներ անձի օրինական վարքագծի նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու տեսանկյունից:

Կասկածյալի՝ որպես դատավարության ինքնուրույն սուբյեկտի առկայությունը տեսության մեջ արժանացել է բազմաթիվ քննադատությունների: Շատերն այն համոզման են, որ «կասկածյալ» տերմինը համահունչ չէ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքին: Քրեական դատավարության գործող օրենսգրքը շրջանցել է այս սուբյեկտի իրավական կարգավորման վերաբերյալ առկա հիմ-

¹³ Երբ ակնատեսը (վկան) ցուցմունքով հայտնում է (մատնանշում է) տվյալներ կոնկրետ անձի կողմից հանցանքի օբյեկտիվ կողմը կազմող գործողությունների կատարման վերաբերյալ:

նախնդիրներից՝ ընդհանրապես հրաժարվելով կասկածյալ դատավարական սուբյեկտից: Միշտ չէ, որ քրեադատավարական հարաբերությունների ծագման պահին բավարար ապացույցներ են լինում անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու համար, բայց մինչ այդ քրեական դատավարությունում հայտնված անձը պաշտպանության իրավունք ունի և այն իրականացնում է որոշակի կարգավիճակ ձեռք բերելուց հետո: Եվ նման պայմաններում ամենևին պատահական չէ, որ քրեական դատավարության գործող օրենսգիրքը անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով արգելանքի վերցված անձին ձերբակալվածի կարգավիճակով է դարձնում քրեական դատավարության հարաբերությունների սուբյեկտ՝ դրանից բխող իրավունքներով և պարտականություններով:

Հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածը և մինչդատական վարույթի փուլային կառուցվածքը

Հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածը բացառապես հետաքննության մարմնի աշխատակցի անմիջական ընկալման հետ պայմանավորելը, կարծում ենք, չի բխում գործող քրեական դատավարության օրենսգրքում ամրագրված մինչդատական վարույթի փուլային կառուցվածքից: Հարց է ծագում, թե մինչդատական վարույթի փուլային կառուցվածքը ինչպես կարող է խոչընդոտել նշված՝ *in flagranti delicto* սկզբունքի իրացմանը:

Այսպես, 2022 թվականի հուլիսի 1-ից գործողության մեջ դրված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը ընդունել է «հետաքննության» և «նախաքննության» դատավարական հարաբերակցության նոր հայեցակարգ. հետաքննությունն իրականացվում է նախաքննությանը զուգահեռ և նպաստում է նախաքննության խնդիրների լուծմանը: Նախաքննությունը սկսվում է առերևույթ հանցանքի մասին պատշաճ հաղորդում ստանալուց հետո քննիչի կողմից քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրություն կազմելով, իսկ քրեական վարույթ նախաձեռնելու հարցի լուծման փուլը սահմանափակված է առավելագույնը 24 ժամով:

Ակնհայտ է, որ եթե քրեական վարույթ նախաձեռնելու հարցի լուծման համար սահմանված է նման սեղմ ժամկետ և բավարար է փաստական տվյալների այնպիսի ծավալ, որին կարող է տրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի որևէ հոդվածին համապատասխանության նախնական իրավական գնահատական, ապա դեպքերի գերակշիռ մեծամասնության պարագայում, երբ առկա է պատշաճ հաղորդում, քրեական վարույթ նախաձեռնվելու է, իսկ այդ հանցանքը կատարելու մեջ անձին մեղադրելու համար փաստական տվյալները ձեռք են բերվելու քրեական վարույթի շրջանակներում, որպիսի պայմաններում անձի նկատմամբ փաստացի քրեական հետապնդում է իրականացվում՝ առանց նրան որևէ կարգավիճակ շնորհելու, և քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինը չունի դատավա-

րական այլընտրանք, քան անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելը, այնուհետև դատավարական այն ընթացակարգը պահպանելը, որն անհրաժեշտ է նրան դատարան ներկայացնելու նպատակով ձերբակալելու համար:

Իրավահամեմատական վերլուծություն անցկացնենք այն երկրներից մեկի օրենսդրության միջև, որտեղ *in flagranti delicto* սկզբունքի իրացումը չի բախվում որևէ իրավական խոչընդոտի՝ պայմանավորված նաև այն հանգամանքով, որ նախաքննությանը նախորդում է դատավարական ինքնուրույն փուլ: Այս առումով ուշագրավ է Ֆրանսիայի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսդրության լուծումները՝ նկատի ունենալով նաև միևնույն՝ ռոմանո-գերմանական իրավական ընտանիքին պատկանելությունը:

1958 թվականին ընդունված և մինչ օրս գործող Ֆրանսիայի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի¹⁴ համակարգային ուսումնասիրությունից երևում է, որ «հետաքննությունը» (*enquête*) մինչդատական վարույթի ինքնուրույն փուլ է՝ օրենսդրորեն վերապահված գործառնությունով և սուբյեկտային կազմով: Նշված օրենսգրքի «Առաջին մասի» 14-րդ հոդվածը նվիրված է (դատական) ոստիկանությանը (*la police judiciaire*), որը հետաքննության իրականացման սուբյեկտ է և կոչված է «պարզել քրեական օրենսդրության խախտման փաստը, խախտում կատարած անձի ինքնությունը և այդ առնչությամբ ապացույցներ հավաքել»: Ընդ որում՝ հետաքննությունը սահմանափակված չէ ժամկետներով, իսկ հետաքննության և նախաքննության միջև հարաբերակցությունը հատվում է քրեական գործի հարուցմամբ (քրեական վարույթի նախաձեռնում): Բացի այդ, հետաքննությունը սկսելու համար որևէ դատավարական ակտ չի պահանջվում:

Համադրելով Հայաստանի Հանրապետության և Ֆրանսիայի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսդրությունների միջև տարբերությունները՝ հանգում ենք հետևյալին.

1. ՀՀ գործող քրեական դատավարության օրենսգրքում հետաքննության փուլը նախատեսված չէ որպես քրեական գործի հարուցման փուլին նախորդող գործունեություն, որպիսի պայմաններում առերևույթ հանցանքի մասին պատշաճ հաղորդում ստանալու պահից, բայց ոչ ուշ, քան 24 ժամը լրանալը, քննիչը պարտավոր է քրեական վարույթ նախաձեռնել և ձեռնամուխ լինել նախաքննության կատարմանը, մինչդեռ ֆրանսիական օրենսդրության համաձայն՝ հետաքննությունը սկսելու համար դատավարական ակտ կազմելու քրեադատավարական պահանջ անգամ սահմանված չէ:

2. Ֆրանսիական քրեական դատավարության օրենսդրության համաձայն՝ անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալումը մշտապես նախորդում է քրեական վարույթ նախաձեռնելուն, քանի որ մինչ այդ (դատական) ոստիկանության կողմից իրականացվում է հետաքննություն, որը որպես

¹⁴ <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIARTI000006575204/>

մինչդատական վարույթի առանձին փուլ ժամանակային առումով սահմանափակված չէ և ավարտվում է քրեական գործի հարուցման համար անհրաժեշտ հիմքերի հաստատման, այդ թվում՝ հանցանք կատարած անձի ինքնությունը պարզելուց հետո:

Հատկանշական է նաև այն, որ նույն ֆրանսիական օրենսդրության կարգավորումների պայմաններում մինչև վարույթ նախաձեռնելը՝ անձին ազատությունից զրկումը համարվում է անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալում, իսկ նախաքննության ընթացքում անձը ձերբակալվում է անձին արգելանքի վերցնելու դատարանի կարգադրագրի (մանդատ) հիման վրա: Այս առումով ուշադրության է արժանի այն, որ գործող օրենսգրքի հայեցակարգում հաստատվել էր համանման մոդել և նախատեսվում էր, որ ձերբակալումը կարող է կիրառվել կա՛մ հանցանք կատարած լինելու անմիջական ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում, կա՛մ մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու կարգադրագրի հիման վրա¹⁵:

3. Հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալման ընդհանուր կանոնը և ընդհանուր կանոնից բացառությունը

Այսուհետ կիրառելի ընդհանուր կանոնն այն է, որ անձը կարող է անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալվել մինչև քրեական վարույթ նախաձեռնելը և բացառապես հետաքննության մարմնի սեփական նախաձեռնությամբ:

Ընդհանուր կանոնից միակ բացառությունը վերաբերում է գաղտնի քննչական գործողություններ կատարելու ընթացքում ենթադրյալ հանցանքը կատարելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալելու հնարավորությանը, քանի որ հետաքննության մարմնի աշխատակիցը տվյալ դեպքում գործում է սեփական նախաձեռնությամբ և անմիջականորեն կարող է բախվել ենթադրյալ հանցանքի փաստին և այն կատարողին¹⁶:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը ընդհանուր կանոնից բացառություն սահմանելու հետ մեկտեղ՝ անդրադարձել է դրանից բխող ոչ պակաս կարևորություն ունեցող այն դեպքերին, երբ վարույթն իրականացնող մարմինը հետաքննության մարմնի աշխատակիցների օժանդակությամբ իրականացնում է որևէ ապացուցողական գործողություն և հայտնաբերում է տվյալ վարույթի առարկան կազմող ենթադրյալ հանցանքին վերաբերող իրեղեն կամ այլ ապացույց: Նման դեպքերում ձերբակալում չի կարող իրականացվել անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի

¹⁵ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի հայեցակարգ, հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 10-ի թիվ 9 արձանագրությամբ, կետ 2.19:

¹⁶ Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանի 2024 թվականի հունվարի 18-ի թիվ ՀԿԴ/0188/06/23 որոշում, կետ 15:

հիմքով: Իսկ եթե ձեռք է բերվում նոր առերևույթ հանցանքի փաստի մասին վկայող ապացույց կամ հայտնաբերվում է նոր առերևույթ հանցանքի փաստ, հետաքննության մարմնի աշխատակիցն իրավասություն է ստանում գործադրելու ձերբակալման ինստիտուտը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 234-րդ հոդվածում ամրագրված է խուզարկության ընդհանուր պայմանները:

Նույն հոդվածի 8-րդ մասի համաձայն.

«Բացի խուզարկության որոշման մեջ նշվածից, քննիչը վերցնում է նաև խուզարկության ընթացքում հայտնաբերված այն բոլոր օբյեկտները, որոնք Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ հանված են շրջանառությունից կամ գտնվում են ապօրինի շրջանառության մեջ՝ անկախ տվյալ վարույթին դրանց առնչությունից, կամ որոնք իրենց բնույթով, բովանդակությամբ, տարբերակիչ նշաններով կամ իրենց վրա առկա հետքերով կարող են կապված լինել այդ կամ մեկ այլ ենթադրյալ հանցագործության հետ»:

Մեջբերված հոդվածը թույլ է տալիս վարույթն իրականացնող քննիչին կոնկրետ դեպքով խուզարկության ընթացքում վերցնել նաև օբյեկտները, որոնք իրենց անհատականացնող հատկանիշներով կապված են այլ ենթադրյալ հանցագործության հետ:

Ստացվում է, որ կոնկրետ վարույթի շրջանակներում կատարվող ապացուցողական գործողության շրջանակներում ենթադրյալ հանցանքի մեջ կասկածվող անձը կարող է ձերբակալվել հետաքննության մարմնի կողմից այլ ենթադրյալ հանցանքի մեջ կասկածվելու դեպքում, սակայն այդ՝ մեկ այլ հանցանքի հետ առնչություն ունեցող առարկաները տվյալ վարույթի հետ դատավարական որևէ կապվածություն չունենալու պայմաններում վերցվում են վարույթն իրականացնող քննիչի կողմից: Բացի այն, որ այդ իրավիճակում դատավարական գործողությունների միջև տրամաբանական շղթան բացակայում է, իրավական լուծում է պահանջում այն հարցը, թե այդ առարկաները ինչպես են դատավարականացվելու մյուս վարույթի շրջանակներում:

Օրինակ՝ եթե վարույթը նախաձեռնվել է թմրամիջոցի ապօրինի իրացման հատկանիշներով, խուզարկություն է կատարվում այդ հանցանքի մեջ կասկածվող անձի բնակարանում իրեղեն ապացույց հանդիսացող թմրամիջոց հայտնաբերելու նպատակով, սակայն միաժամանակ հայտնաբերվում է առերևույթ զինամթերքի հատկանիշներ պարունակող օբյեկտներ՝ նոր առերևույթ հանցանքի փաստի մասին վկայող ապացույց:

Քննչական գործողությունների արձանագրությունները արտացոլում են ապացուցողական գործողությունների կատարման ընթացքում վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից անմիջականորեն ընկալված՝ վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները: Այս տեսանկյունից, կարծում ենք, որ խնդրահարույց են նաև այն իրավիճակները, երբ հետաքննության մարմնի աշ-

խատակցի ներկայությունը չի պահանջվում ապացուցողական գործողության ընթացքում և վարույթն իրականացնող քննիչը ապացուցողական գործողության՝ կրկին դիտարկենք՝ խուզարկության ընթացքում, ձեռք է բերում նոր առերևույթ հանցանքի փաստի մասին վկայող ապացույց:

Փաստորեն, հետաքննության մարմնի աշխատակցի՝ հանցանքի կատարումը վկայող փաստի անմիջական ընկալումը բացառիկ իրավասությամբ պայմանավորում է անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով անձի ձերբակալումը: Հատկանշական է նաև, որ քրեական վարույթ նախաձեռնելու ակնհայտ հիմքերի առկայության դեպքում հետաքննության մարմնի պետը¹⁷ իրավասություն ունի նաև այդ հիմքով ձերբակալված անձին վարչական շենք բերելուց հետո նրան ազատ արձակելու՝ որևէ դատավարական պարտականություն չունենալով անձին արգելանքից ազատ արձակելու հարցը քննարկելու նպատակահարմարությունը թողնելու վարույթն իրականացնող քննիչին: Օրինակ՝ երբ պարեկային ծառայության աշխատակիցը անձին ձերբակալում է խուլիզանություն կատարելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածով, անձի վարչական շենքում գտնվելու դեպքում հետաքննության մարմնի պետը նրան ազատ արձակելու մասին որոշում է կայացնում, ապա քննչական մարմնին պատշաճ կարգով հաղորդում հանցագործության դեպքի մասին:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը մեջբերված որոշմամբ արձանագրել է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետում նշված՝ վարույթն իրականացնող մարմին ասելով՝ պետք է հասկանալ ձերբակալելու իրավասություն ունեցող անձ՝ հետաքննության մարմին: Իսկ հակառակ մոտեցումը՝ այն, որ նշված կետում ձևակերպված վարույթն իրականացնող մարմինը քննիչն է, գնահատվել է «ձևական»¹⁸:

Կարծում ենք, վերոգրյալը որոշակի անհամապատասխանություն է առաջացնում հատկապես ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 7-րդ հոդվածի կարգավորման առարկայի տեսանկյունից. քրեական վարույթի իրականացման հիմունքներում ամրագրվել է վարույթի հանրային մասնակիցներից՝ քննիչի, հսկող դատախազի և դատարանի՝ վարույթային փուլերի հաջորդականությամբ յուրաքանչյուրի դերաբաշխումը որպես վարույթն իրականացնող մարմին: Մտացվում է, որ հետաքննության մարմինը՝ օժտված լինելով բացառապես վարույթն իրականացնող մարմնին օժանդակող գործառնություններով մինչև քրեական վարույթի նախաձեռնումը այնպիսի իրավասությամբ է օժտվել, որն անգամ կարող է կանխորոշել քրեական վարույթ նախաձեռնելուց հետո քննության սկզբնական փուլում վարույթային գործողությունների կատարումը: Ներկայացված վերջին օրինակում եթե հետաքննության մարմնի պետը անձին ազատ արձակելու մասին

¹⁷ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 7-րդ կետ

¹⁸ Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանի 2024 թվականի հունվարի 18-ի թիվ ՀԿԳ/0188/06/23 որոշում, կետ 20:

որոշում կայացնի, քրեական վարույթ նախաձեռնելուց հետո վարույթն իրականացնող քննիչը զրկվում է անձի փախուստը կանխելու, վերջինին ձերբակալվածի կարգավիճակով հարցաքննելու, ինչպես նաև նախաքննության սկզբնական փուլում «տաք հետքերով» քննությունն ապահովելու հնարավորությունից:

Եզրակացություն

Հայաստանի Հանրապետության 2021 թվականին ընդունված քրեական դատավարության օրենսգրքը քրեադատավարական նոր լուծումներով հանդերձ իր ժամանակի համար ապահովում է անցումը ժողովրդավարական և իրավական դատավարության օրենսգրքում շարունակաբար կատարվում են փոփոխություններ և լրացումներ: Այսպես, 2022 թվականից առ այսօր կատարվել են մի շարք փոփոխություններ, առկա է յուրաքանչյուր փոփոխությանը համապատասխանող շուրջ 15 ինկորպորացիա: Դատական պրակտիկան իր հերթին է վեր հանում բազմաթիվ խնդիրներ, և դրանց այն մասը, որը հնարավոր է կարգավորել դատական իշխանության ունեցած սահմանադրական լիազորությունների շրջանակում, ստանում է իր լուծումը:

Սակայն ո՛չ դատական իշխանության և ո՛չ էլ օրենսդիր իշխանության հատվածական մոտեցման պարագայում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսդրության որակական կատարելագործման խնդիրը լուծել հնարավոր չէ: Խնդիրը պահանջում է միաժամանակյա մոտեցում՝ իշխանություններից յուրաքանչյուրի սահմանադրական առաքելությանը համահունչ:

Այսպես, հողվածում ներկայացված վերլուծությունները թույլ են տալիս եզրակացնելու, որ դատավարական նոր իրողությունը պահանջում է առանձնացնել հիմնավոր կասկածի երկու աստիճան՝ հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկած և նախաքննության ընթացքում պարզված՝ հանցանք կատարելու հիմնավոր կասկած: Նման պայմաններում թերևս միակ լուծումը ձերբակալման նոր հիմք նախատեսելն է՝ ազատության մեջ գտնվող անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու և դատարան ներկայացնելու համար: Այսօրինակ փոփոխությունը իրավաչափ է այնքանով, որքանով խիստ անհրաժեշտություն է ՀՀ վճարելի դատարանի կողմից ձևավորած նոր պրակտիկայի պայմաններում:

Սույն հողվածով քննարկման առարկա են դարձվել որոշ հարցեր, որոնք, սակայն, փոքր մասն են կազմում խնդրո առարկա հարցի կապակցությամբ իրավական զարգացման անհրաժեշտությունը ընդգծելու համար: Գաղտնիք չէ, որ պետական իշխանության թևերից յուրաքանչյուրի սահմանադրական առաքելությունն է գործել ի նպաստ իրավական պետությանը բնորոշ քրեական քաղաքականության, և դատաիրավական բարեփոխումների իրականացման միայն ժամանակին հաջորդականությամբ է հնարավոր ապահովել իրավական զարգացում:

Գրականության ցանկ (reference list, список литературы)

1. Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրություն, 22.12.2015
Constitution of the Republic of Armenia, 22.12.2015
2. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք, 30.06.2021, ՀՕ-306-Ն
Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia
3. Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանի 2024 թվականի հունվարի 18-ի թիվ ՀԿԴ/0188/06/23 որոշում
Decision of the court of Cassation of the Republic of Armenia, January 18, 2024, Criminal Case CDH/0188/06/23
4. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի հայեցակարգ, հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 10-ի թիվ 9 արձանագրությամբ
Concept of the Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia, approved by the Government of the Republic of Armenia on 10th of March, 2011
5. Ֆրանսիայի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք
The French code of criminal procedure (French: Code de procédure pénale), <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIARTI000006575204/> (access 01.02.2024)
6. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագիծ
The draft of Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia
<https://www.e-draft.am/projects/2085/justification> (access 18.01.2024)
7. https://www.oed.com/dictionary/in-flagrante-delicto_adv մուտք 04.02.2024, access 04.02.2024
8. Мельников В. Ю., Обеспечение прав граждан в ходе досудебного производства. М., 2006, с. 4.
Melnikov V. Yu., Ensuring the rights of citizens during pre-trial proceedings. М., 2006, p. 4.
9. Пурс А.Г. Задержание как мера уголовно-процессуального принуждения. Автореф. дисс. на соиск. уч. ст. канд. юрид. наук. Минск., 2010. | Международная ассоциация содействия правосудию (МАСП/IUAJ)
Purs A.G. Detention as a measure of criminal procedural coercion. Author's abstract. diss. for the job application uch. Art. Ph.D. legal Sci. Minsk, 2010. | International Association for the Advancement of Justice (IUAJ)

Haykuhi Martikyan

Prosecutor of Yerevan Garrison Military Prosecutor's Office

PROBLEMS RELATED TO DETENTION ON THE GROUNDS OF REASONABLE SUSPICION (DOUBT) OF COMMITMENT OF A CRIME¹

Abstract

The article discusses some issues related to the grounds, procedural order and features of arresting a person in the presence of a reasonable suspicion (doubt) of having committed a crime, in particular, the absolute possibility of arresting a person on that basis before initiating criminal proceedings.

The principle of *in flagranti delicto* (catch a person at the moment of committing the alleged crime) was also discussed, as a result, the author came to the conclusion that the current Code of Criminal Procedure of the Republic of Armenia defines a wider range of cases of existence of reasonable suspicion than it is the very essence of the the given legal principle.

The established practice is also analyzed, according to which the police inquiry has the exclusive authority, arresting a person on the grounds of immediately arising reasonable suspicion.

The cases requiring a procedural solution are also discussed, when the investigative body which conducts the pre-trial proceeding, with the help of police investigation, carries out any evidentiary action and discovers material or other evidence related to the alleged crime that is the subject of the given proceedings.

The author concludes that, in the conditions of the developed practice, perhaps the only solution is to provide a new ground for detention.

Keywords: means of judicial coercion; detention; grounds for detention; reasonable suspicion (doubt).

¹ The article was presented on 04.03.2024 and was reviewed on 30.10.2024.

Айкуи Мартикян

Прокурор Военной прокуратуры Ереванского гарнизона

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЗАДЕРЖАНИЯ НА ОСНОВЕ НЕПОСРЕДСТВЕННОГО ПОДОЗРЕНИЯ В СОВЕРШЕНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ¹

Абстракт

В статье рассматриваются некоторые вопросы, связанные с основаниями, процессуальным порядком и особенностями задержания лица при наличии обоснованного подозрения в совершении преступления, в частности, абсолютной возможности задержания лица на этом основании до возбуждения уголовного дела.

Обсуждался также принцип *in flagranti delicto*, в результате чего автор пришел к выводу, что действующий Уголовно-процессуальный кодекс Республики Армения определяет более широкий круг случаев задержания на основе непосредственного подозрения в совершении преступления, чем сама суть этого юридического термина.

Также анализируется сложившаяся практика, согласно которой непосредственное восприятие факта, указывающего на совершение преступления, сотрудником следственного органа, обладающего исключительными полномочиями, обуславливает задержание лица на основании непосредственно возникшего обоснованного подозрения.

Обсуждаются также случаи, требующие процессуального решения, когда орган, ведущий производство (следователь), с помощью сотрудников органов дознания осуществляет какое-либо доказательное действие и обнаруживает вещественные или иные доказательства, связанные с предполагаемым преступлением, являющимся предметом данного производства.

Автор приходит к выводу, что в условиях сложившейся практики, пожалуй, единственным выходом является создание нового основания для задержания.

Ключевые слова: мера уголовного принуждения; задержание; основания для задержания; непосредственно возникающие обоснованные подозрения.

¹ Статья была представлена 04.03.2024 и прошла рецензирование 30.10.2024.